

Anschluss = Itävallan liittäminen Saksaan kansanäänestyksen jälkeen 1938

akselivallat = toisen maailmansodan aikana Saksan ja sen kanssa liitossa olleiden valtioiden nimitys, joka tulee vuonna 1936 allekirjoitetusta Berliinin–Rooman-akselista Saksan ja Italian välillä; Japani liittyi akselivaltoihin Antikomintern-sopimuksella marraskuussa 1936

antisemitismi = juutalaisviha; Euroopassa juutalaisvainoja esiintynyt keskiajalta asti, ensimmäisen maailmansodan jälkeen kansallissosialistit omaksuivat ohjelmaansa antisemitismin ja rotuopit; johti lähes kuuden miljoonan juutalaisen tuhoamiseen natsi-Saksan hallitsemilla alueilla

autoritaarinen = johtajakeskeinen; hallinto, jossa valta keskittynyt pienen ryhmän tai johtajan käsiin; autoritaarinen valtio usein sallivampi kuin totalitaarinen valtio

Brittiläinen kansainyhteisö = Ison-Britannian ja sen entisten siirtomaiden muodostama yhteisö, johon kuuluivat mm. Australia, Kanada ja Etelä-Afrikka

demilitarisoitu alue = alue, jonne ei saa sijoittaa armeijan joukkoja ja jota ei saa linnoittaa; ensimmäisen maailmansodan jälkeen demilitarisoitiin esimerkiksi Reininmaa ja Kansainliitto määräsi myös Ahvenanmaan demilitarisoiduksi alueeksi

diktatuuri = joko yksipuoluejärjestelmä tai henkilödiktatuuri, jossa valta perustuu väkivaltakoneistoihin, esimerkiksi poliisiin tai armeijaan; kilpailevat aatteet tai henkilöt kukistetaan väkivaltaisesti

Gestapo = Kansallissosialistisen Saksan salainen poliisi 1933–45; jäljitti, pidätti ja kuulusteli epäiltyjä hallinnon vastustajia tai juutalaisia ja muita vainottuja ryhmiä, taustalla yleensä kansalaisten ilmiannot

ghetto = kaupunginosa, jonne jokin väestöryhmä keskitettiin asumaan, esimerkiksi natsi-Saksan hallitsemilla alueilla oli juutalaisghettoja

holokausti = juutalaisten kansanmurha Hitlerin Saksassa; vainoaminen alkoi 1933 Hitlerin noustua valtaan ja kiihtyi toisen maailmansodan sytyttyä; päätös juutalaisten murhaamisesta tehtiin vuonna 1941 ja sitä alettiin toteuttaa tuhoamisleireillä

kansanvaino = jonkin kulttuurisen, etnisen, kielellisen, uskonnollisen tai muun ryhmän järjestelmällinen vainoaminen

kristalliyö = Saksan juutalaisiin 9.–10.11. 1938 kohdistettu väkivaltainen hyökkäys; kansallissosialistit tuhosivat suuren määrän juutalaisten kauppoja ja muuta omaisuutta, synagogia poltettiin ja juutalaisia vietiin keskitysleireille; tapahtuman nimi viittaa rikottuihin ikkunoihin

kulakki = itsenäinen talonpoika Venäjällä; kulakit joutuivat Stalinin vainojen kohteeksi 1930-luvulla

liittoutuneet = Saksaa ja sen liittolaisia vastaan sotineiden valtioiden nimitys; keskeisimpiä valtioita Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto; nimitys tulee Atlantin julistuksesta, jonka allekirjoittaneita maita kutsuttiin liittoutuneiksi

myöntöväisyyspolitiikka = Ison-Britannian ja Ranskan Hitlerin Saksaa kohtaan harjoittama politiikka ennen toista maailmansotaa; Iso-Britannia ja Ranska eivät puuttuneet Hitlerin tekemiin Versaillesin rauhansopimuksen rikkomisiin, vaan halusivat hyvittää ensimmäisen maailmansodan rauhaa sekä saada Saksasta riittävän vahvan valtion, jotta se voisi torjua tarvittaessa Neuvostoliiton laajentumisen länteen

nukkehallitus = vieraan maan ohjailema hallitus: se perustaa ystävällismielisen hallituksen valloittamalleen alueelle ja suostuu neuvottelemaan vain sen kanssa

operaatio Barbarossa = Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon kesäkuussa 1941

parlamentarismi = edustukselliseen demokratiaan liittyvä periaate, jonka mukaan hallituksen on nautittava kansanedustuslaitoksen luottamusta, jos näin ei ole, kansanedustajat voivat erottaa hallituksen

pitkien puukkojen yö = Hitlerin toteuttama puhdistus 1934; SS ja Gestapo murhasivat kymmeniä Hitlerin vastustajia tai kilpailijoita sekä kansallissosialistisesta puolueesta että muista puolueista

poltetun maan taktiikka = sodankäyntitapa, jossa perääntyvä osapuoli tuhoaa vetäytyessään kaiken vastustajaa mahdollisesti hyödyttävän materiaalin ja infrastruktuurin, esimerkiksi sillat ja tiet

populismi = kansan suosion tavoittelu asioita yksinkertaistamalla

reaalipolitiikka = politiikkaa, jossa päätöksenteon perustana tosiasiat; ollaan valmiita taipumaan omista periaatteista, jos sen avulla voidaan saavuttaa myöhemmin etuja

salamasota = saksalaisten sodankäyntitapa toisen maailmansodan alkupuolella; perustui ilmavoimien, panssariaseen ja jalkaväen yhteistoimintaan: ilmavoimat pommittivat puolustuslinjat ja selustayhteydet rikki, tämän jälkeen panssariyksiköt tunkeutuivat syvälle vastustajan selustaan ja katkaisivat etulinjan huollon, lopuksi jalkaväki valloitti alueen ja tuhosi ilman selustan tukea jääneet vastustajat

sudeettisaksalaiset = Tšekkoslovakian reuna-alueilla ennen toista maailmansotaa asuneet kolme miljoonaa saksalaista; taustalla aluemuutokset, kun Itävalta- Unkari hajotettiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen

suhteellinen vaalitapa = vaalitapa, jonka mukaan puolueet saavat vaalipiiristä suunnilleen samassa suhteessa edustajia esim. parlamenttiin kuin ne ovat saaneet ääniä; johtaa monipuoluejärjestelmään; vastakohtana enemmistövaalitapa